

Usavršavanje na Moslavačkoj gori

Kristina Lukec, mag. edu. pov.
Osnovna škola Mate Lovraka Kutina

Terenski stručni skup za učitelje te nastavnike Geografije i Povijesti Sisačko-moslavačke županije održan je 24. kolovoza 2023. godine. Cilj je ovakvog stručnog skupa povezati povijesnu i geološku baštinu Moslavačke gore posjetom lokalitetima kao što su Garić-grad, Ferenčić-brdo, Samarica-Garjevica i Srednja rijeka. O geološkim osobitostima Moslavačke gore govorili su dr. sc. Bojan Matoš, geolog s Rudarsko-geološko-naftnog fakulteta u Zagrebu, dr. sc. Zorica Petrinc, geologinja s Geološkog odsjeka Prirodoslovno-matematičkog fakulteta u Zagrebu, te Marija Ros Kozarić, učiteljica Geografije iz I. osnovne škole u Petrinji. S povijesnim značajkama Moslavačke gore (Garić-grad) upoznala nas je Valentina Šakić Vražić, učiteljica Povijesti i Geografije, učiteljica savjetnica, iz Osnovne škole Ivana Kukuljevića u Sisku.

Nekoliko riječi o Moslavačkoj gori

Moslavačka gora nalazi se u istočnom dijelu središnje Hrvatske, na granici Sisačko-moslavačke i Bjelovarsko-bilogorske županije. Planinski masiv Moslavačke gore proteže se u dužini od oko 30 km smjerom sjeverozapad-jugoistok (smjer pružanja Dinarida), okružen ravnica Ilove, Česme i Lonje. Najviši vrh Moslavačke gore je Humka (488 m). Riječ je o gromadnom gorju paleološkog nastanka koje je bogato rudnim bogatstvom (granit, nafta i plin).

Prema riječima geologa predavača Moslavačka gora je magmatsko-metamorfni kompleks smješten na jugozapadnom rubu Panonskog bazena, a sastoji se od tri glavne skupine stijena: vulkanskih stijena (granit), metamorfnih (amfiboliti, gnajsevi, metapeliti i migmatiti) te sedimentnih (vapnenac, pješčenjak i glina). Današnji oblik i položaj Moslavačke gore uvjetovan je tektonskim silama koje su kroz stotine milijuna godina (od približno 220 do 30 milijuna godina) djelovale u graničnom području između Afričke i Europske tektonske ploče, odnosno njihovih rubnih dijelova – Jadranske mikroploče i Tisija-dacija tektonskog megabloka. Proces sudaranja Jadranske mikroploče i Tisija-Dacija megabloka bio je prevladavajući geološki proces u nastanku Moslavačke gore (ujedno djeluje i danas), a nastanak i nestanak Panonskog bazena, odnosno Panonskog mora tijekom negona i kvartara predstavljao je završni čimbenik u formiranju današnje Moslavačke gore.

Moslavačka gora zbog svojih je prirodnih bogatstava i kulturne baštine 2011. godine proglašena regionalnim parkom. Zanimljivo je kako se na Moslavačkoj gori nalazi 17 značajnih geoloških lokaliteta. Kako su u regionalnim parkovima dopuštene gospodarske i druge djelatnosti, uključujući i eksploataciju mineralnih sirovina, mnogi su geolokaliteti ugroženi, a njihovom ugrozom ograničava se pristup bitnim znanstvenim informacijama o području današnje Moslavačke gore.

Garić-grad

Prva točka terenskog skupa bio je posjet Garić-gradu. Nakon kilometarskog pješaćenja do samog lokaliteta, geolozi su nas upoznali s navedenim geološkim procesom nastanka Moslavačke gore te vrstama stijena od kojih su građene zidine Garić-Grada.

Zidine Garić-Grada građene su od magmatskih i metamorfnih stijena koje se mogu pronaći na Moslavačkoj gori. U njima dominiraju svijetlo obojene stijene, tj. graniti i gnajsevi, dok su tamni dijelovi zidina amfiboliti i razne vrste škriljavaca. Slika desno prikazuje amfibolite (crna boja) koje čine metamorfozirane bazaltne stijene koje su nastale na oceanskom dnu. Njihova tamna boja i ime potječu od štapičastih, tamno obojenih silikatnih minerala amfibola koji sadrže značajan udio željeza i magnezija.

Nakon zanimljivog predavanja geologa uslijedilo je povijesno predavanje o Garić-Gradu te legendama koje ga vežu. Garić-Grad jedna je od najstarijih srednjovjekovnih utvrda u Hrvatskoj. Prvi spomen imena Garić nalazi se u ispravi kralja Stjepana II., sina kralja Bele II. Arpadovića, iz 1163. godine. U toj ispravi toponim Garić odnosi se ili na planinu Garić (staro ime za Moslavačku goru) ili možda na upravno područje Garić.

Sljedeći spomen toponima Garić je 1231. godine u darovnici kralja Andrije II. Arpadovića te se ovaj put izričito spominje kao gora Garić. Godinu dana kasnije, 1232. godine, Garić se spominje u ispravi zagrebačkog biskupa Stjepana koji dariva Čazmanski kaptol. Utvrda Garić prvi se put u izvorima spominje 1256. godine, a prema podacima u izvoru utvrdu je dao sagraditi Stjepan Šubić nakon tatarskih provala u vrijeme Bele IV. Arpadovića. Međutim, neki smatraju da je utvrda građena ranije. Vlasnici Garić-Grada bili su hrvatsko-ugarski kraljevi (npr. Čupori Moslavački, Erdödy) slavonski banovi, zagrebački biskupi te pavlini, no 1545. godine, prilikom osvajačkog pohoda Osmanlija, Garić-Grad je srušen i napušten te prepušten propadanju. Do danas su sačuvani glavna kula i ugaona, mala kula, bedemi, opkop te se vidi gdje je bio most i ulaz u samu utvrdu. Također, naziru se zidovi i temelji nekih zgrada unutar zidina.

Kako nema dovoljno informacija o povijesti Garić-Grada u određenim povijesnim razdobljima, već stoljećima među pukom kruže legende. Potom nam je predavačica Valentina Šakić Vražić ispričala tri legende koje se vežu uz Garić-Grad. Prva legenda odnosi se na zloglasnu Crnu kraljicu. Hrvatska kraljica Barbara Celjska, poznata i kao Crna kraljica, tri je godine upravljala Garić-Gradom (1412. – 1415.), stoga ne čudi što se jedna legenda veže i uz nju. Naime, prema toj legendi Crna kraljica kletvom je pretvorena u zmiju i kao takva čuva svoje ukleto blago. Legenda dalje kaže kako rješenje kletve leži u tome da netko na Đurđevo prije zore dođe te sjedne na kamen uz gradska vrata i čeka, a pred svitanje će pred njega dogmizati zmija i tada spasitelj treba smočiti hrabrosti i poljubiti zmiju posred čela nakon čega će se zmija pretvoriti u kneginjicu, a Garić-Grad zasjati starim sjajem. Međutim, povijesno gledano, nije poznato tko je bila ta kneginja ili tko ju je i zbog čega ukleo, ali se zna da je zbog kletve bila nevidljiva i zatočena.

Druga legenda je legenda o Ružici Garićgradskoj. Naime, nekoć davno na Moslavačkoj gori bila su dva grada, Garić-Grad i Jelengrad. Gospodar Garića bio je udovac. Imao je kćer, milu i lijepu Ružicu. Gospodar Jelengrada Svevlad bio je težak čovjek i na glasu kao zao gospodar. Njih su dvojica zaratili te je jedne noći tijekom mladog mjeseca Svevlad Jelengradski ušao u Garić kroz podzemne tunele i opljačkao ga, a garićkog gospodarica odveo u ropstvo. Ružica je tada noću pobjegla u podnožje gore gdje ju je prihvatio ugljenar, kmet njena oca. Živjela je tako s ugljenarom i ženom kao njihova kćer pomažući im u poslovima te je nosila divljač i šumske plodove gospodarima Jelengrada. Prilikom tih posjeta Ružica se sviđjela gospodarici Jelengrada te ju ona odlučila zadržati kao sluškinju. Ružica je bila odana i vjerna svojoj gospodarici te je zaslužila milost kako bi mogla posjećivati svog oca u tamnici Jelengrada. Svom ocu nosila je hranu i piće kadgod bi mogla te je sanjala o tome kako da oca oslobodi ropstva. Jednog dana Ružica je radila svoje poslove po dvorištu Jelengrada i tada je dadilji sina gospodareva došao u posjet lugar. Bila je to besramna djevojka koja se zapričala s lugarom i nije pazila na mališana koji se u igri popeo i pao u bunar. Nastala je strava i komešanje, a samo je Ružica skupila hrabrosti i spustila se u bunar te spasila mališana. Kad se gospodar Jelengrada vratio iz rata te čuo što se dogodilo, pozove k sebi Ružicu i reče joj: „Vječiti sam ti dužnik što mi sina jedina spasi. Reci što želiš i bit će tvoje!” – „Samo mi oca pustite, gospodaru, i nikad više za nas čuti nećete!” bio je Ružičin odgovor. Zlom gospodaru nije bilo drago, ali morao je održati riječ te pusti Ružicu i oca joj, koji su ostatak svojih života zajedno proživjeli u miru i sreći sa Svevladom. [Izvor: Kos, S., Pisk, S. *Moslavačke srednjovjekovne utvrde kroz povijest i legende*, Popovača, Povijesna udruga Moslavina, 2013.].

Treća legenda je legenda o puklom kamenu. Podno ruševina Garić-Grada još i danas stoji ogromna stijena koja izgleda kao da je posred nje urezan trag kotača. Narod ju zove pukli kamen, a prema legendi stijena je nastala prilikom gradnje Garića. Utvrdu Garić pod tlakom su mukotržno gradili kmetovi. Tešku kamenu građu vukli su od podnožja gore uzbrdo uz pomoć volova, neprohodnim i neravnim šumskim putovima. Stradavali su na tom teškom poslu i ljudi i životinje. Stari ljudi kažu da je, umirući od napa, jedan vol ljudskim glasom progovorio i prokleo Garić: “Proklet bio Garić-Grade, vječno se rušio i nikad se ne porušio!” Jednoj volovskoj zaprezi kotač je zapeo za veliki kamen. Unatoč ogromnom naporu životinja i batinama kojima su ih kmetovi tjerali, nisu se mogli izvući. Vidjevši toliku muku, i kamen se sažalio i prepolovio da se kotač izvuče. [Izvor: Kos, S., Pisk, S. *Moslavačke srednjovjekovne utvrde kroz povijest i legende*, Popovača, Povijesna udruga Moslavina, 2013.].

Ferenčić-brdo

Nakon što smo prikupili mnogo zanimljivih geoloških i povijesnih informacija o Garić-gradu, uputili smo se prema Ferenčić-brdu. Na tom lokalitetu posjetili smo jedan od nekada korištenih kamenoloma u kojem dominira metamorfna stijena gnajs.

Prilikom posjeta starom kamenolomu gnajsa u šumi su se mogle vidjeti razne biljke te zanimljive i neobične gljive. Gljiva polipovka liči na polipe hobotnice, a smrdi na crkotinu jer tako privlači muhe i druge kukce koji onda raznose njezine spore. Ova vrsta neotrovne i nejestive gljive došla je u Europu s Novog Zelanda ili iz Australije početkom 20. stoljeća (1914. godine viđena je u Francuskoj), a kako je i kada dospjela na Moslavačku goru, nije zabilježeno.

Samarica-Garjevica (“kamene kugle”)

Treća točka terenskog dijela stručnog skupa bio je posjet lokalitetu Garjevica koji je poznat po tzv. kamenim kuglama naizgled razbacanim u šumi. Zanimljivo je što je to jedan od prvih geolokaliteta Regionalnog parka Moslavačka gora koji je obilježen edukativnom tablom 2011. godine. Ovakve kamene kugle nastaju kada je lava koja se hladi kisela. Sam lokalitet djeluje mistično.

Srednja rijeka

Četvrta i posljednja točka terenskog stručnog skupa bio je posjet kamenolomu Srednja rijeka koji je aktivni kamenolom. Na prostoru ovog kamenoloma pronađeni su nalazi minerala turmalina u stijinama. Glavninu stijenske mase ovog kamenoloma čini srednjezrnati do sitnozrnati sivkasti dvotinjčasti granit. Istraživanjem je utvrđeno kako dvotinjčasti graniti čine osnovnu masu nekadašnjeg moslavačkog magmatskog tijela (plutona) koje se kristalizirao u razdoblju krede (cca 80 milijuna godina) na prosječnoj dubini od oko 5 do 6 km, pri temperaturama oko 770 stupnjeva.

Prijedlog za citiranje (APA stil):

Lukec, K. (2023). Usavršavanje na Moslavačkoj gori. *Poučavanje povijesti*, II(2), 19–23.

Ovakva vrsta stručnog skupa pridonosi razmjeni znanja i novih spoznaja koje se mogu koristiti u nastavi Geografije i Povijesti kroz timski rad i druženje. Djeluje opuštajuće jer se provodi na terenu u prirodi. Odličan je način koji omogućuje interdisciplinarnost terenske nastave navedenih školskih predmeta.